

Почитувани претставници на граѓанските организации,

Ви благодариме на интересот за учество на Повикот до граѓанскиот сектор за придонес во подготвувањето на Програмата за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2025 година. Пополнетиот образец (заедно со прилозите, доколку ги има) доставете го до Одделението за соработка со невладини организации на Генералниот секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, електронски на адреса nvosorabotka@gs.gov.mk со назнака **Иницијатива за ГПРВ 2025, до 20.9.2024 година**. Со доставување на образецот потврдувате дека се согласувате вашата иницијатива да биде објавена на веб страницата www.nvosorabotka.gov.mk.

Општи податоци за здружението / фондацијата

Име на здружението/фондацијата: ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување ЕМБС (матичен број на правниот субјект според податоците во Централен регистар): 5380120
Седиште и адреса (улица, број, општина): ул. „Франклин Рузвелт“ бр.51а/26 - Скопје
Застапник: Румена Гердовска Којчески
Веб страница: www.hera.org.mk
Електронска пошта (e-mail): hera@hera.org.mk
Телефонски број за контакт: 00 389 3 290 395
Лице за контакт: Елизабета Божиноска

Предлог- иницијатива

за годишна Програма за работа на Владата на Република Северна Македонија за 2025 година

Наслов на иницијативата: Препознавање на граѓанските организации како даватели на услуги од областа на здравствената заштита во рамки Законот за здравствена заштита;

Стратешки приоритет: (придонес - поврзаност со определен стратешки приоритет на Владата на Република Северна Македонија)

- Иницијативата е директно поврзана со Стратегијата на Владата за соработка со и развој на граѓанскиот сектор 2022-2024 година.

Приоритетна цел: (придонес - поврзаност со определена стратешка цел на Владата на Република Северна Македонија)

Функционален национален систем (Квалитетен здравствен систем и социјална грижа) и Права и слободи (подршка на граѓанскиот сектор)

НППА (поврзаност со пристапни партнерства како и соодветна идентификација на поглавје и подрачје)

3.23 - Правосудство и фундаментални права;

3.28 - Заштита на потрошувачите и јавното здравје.

Образложение: (Краток опис на иницијативата: причини за предлагање, предмет на уредување доколку се работи за закон или подзаконски акт и надлежен орган на државната управа)

Постоечки проблем број 1:

Граѓанските организации не се препознаени во постоечкиот Закон за здравствена заштита како извршители на активности од програмите од областа на јавното здравје и здравствената заштита и како директни даватели на услуги од областа на јавното здравје и здравствената заштита.

Образложение за потребата за законски дополнувања и измени во постоечкиот, или нов закон:

Во пракса, здруженијата се извршители на активности од програми од областа на здравствената заштита помеѓу ранливи групи и имаат суштински придонес кон унапредување на јавното здравје и здравствената заштита.

Конкретен пример е мрежата од здруженија (вкупно 14) ширум државата која беше воспоставена изминатите 15 години како дел од националниот одговор кон ХИВ со помош на финансиската поддршка од Глобалниот фонд за борба против СИДА, туберкулоза и маларија и Министерството за здравство. Преку постоечките програми кои се наменети за клучните популации засегнати од ХИВ, кон се вон дофатот на јавно-здравствените институции, се нудат услуги за сексуални работници, мажи коишто имаат секс со мажи, лица кои инјектираат дрога како и за луѓе што живеат со ХИВ и младите луѓе. Благодарение на постоечката мрежа и изградените капацитети за превенција на ХИВ, во изминатите 13 години се одржа контролата на ХИВ помеѓу лицата што инјектираат дрога и сексуалните работнички, како и кај општата млада популација во земјата. Со тоа Република Северна Македонија се уште е зема со најниска стапка на ХИВ во регионот. Сепак, и покрај тоа, епидемија на ХИВ во земјава бележи тренд на пораст во последните 10 години, кој е ограничен во рамките на една од клучните засегнати популации. Одржувањето на контролата на епидемијата и, особено, запирањето на трендот на пораст и постигнувањето нула нови инфекции до 2030 година, изискуваат континуитет и засилување на националните интервенции во одговор на ова прашање од областа на јавното здравје, кои успешно може да се спроведат само преку тесна соработка со граѓанскиот сектор.

Постоечките теренски и стационарни програми за ХИВ и СРЗ кои се раководени од граѓанските организации ги нудат следните услуги од областа на јавното здравје:

- размена на опрема за инјектирање и базичен третман на рани од долготрајно или неправилно инјектирање;
- скрининг тестирање за ХИВ;
- дистрибуција на кондоми, лубриканти и едукативни материјали;
- едукација на ранливи групи за превенција од ХИВ, СПИ и др.
- дијагноза и третман за СПИ (сексуално преносливи инфекции);
- гинеколошки и дерматовенеролошки услуги, ЕХО-прегледи; и
- психо-социјална и врсничка поддршка¹

Од јануари 2018 година, а како дел од обврската на државата за преземање на финансирањето на програмите за превенција по завршување на грантовите, сервисите за ХИВ и сексуалното и

¹ 2016, ХЕРА и Платформа за ХИВ, ПРОЦЕНКА НА КАПАЦИТЕТИТЕ НА ГРАЃАНСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ КОИШТО СПРОВЕДУВААТ ПРОГРАМИ ЗА ХИВ ПОДДРЖАНИ ОД ГЛОБАЛНИОТ ФОНД ЗА БОРБА ПРОТИВ ХИВ, ТУБЕРКУЛОЗА И МАЛАРИЈА, ИНФОРМАТИВНА КАРТА ЗА ДОНЕСУВАЧИ НА ОДЛУКИ, достапно на <http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2015/12/informativna-karta-procenka-na-kapaciteti-HIV-organizacii.pdf>

репродуктивно здравје кои се спроведувани од 15 граѓански организации се финансираат од Министерството за здравство преку Програмата за заштита на населението од ХИВ инфекција.

Заложбите за одржливост на програмите за ХИВ беа повеќепати потврдени од страна на Министерството за здравство во изминатите неколку години, вклучително и на јавната расправа одржана на 11 декември 2015 година во рамките на Комисијата за здравство при Собранието на Република Македонија. Првиот заклучок од оваа јавна расправа директно поврзан со обезбедување на одржливост на воспоставените сервиси преку законски измени и дополнувања гласи:

Владата на Република Македонија и Министерството за здравство како носител на националната програма за ХИВ и долгогодишен примарен примател на донациите за ХИВ на Глобалниот фонд во следната година имаат обврска и одговорност да го спроведат националниот план за транзиција од финансирање со донаторски средства кон финансирање со средства од Буџетот на Република Македонија, како и да воспостават ефективни законски и подзаконски механизми за обезбедување одржливост на веќе воспоставените превентивни програми за ХИВ пред завршувањето на поддржката од Глобалниот фонд, со цел да се одржи ниската стапка на ХИВ во земјата.

Исто така, со точка број 3, од Информацијата усвоена од Владата на 5.9.2017:

Се задолжува Министерството за здравство до крајот на 2018 година да воспостави функционален и долгорочен механизам за финансирање на активностите од Програмата за заштита на населението од ХИВ/СИДА во Република Македонија наменети за клучните популации засегнати од ХИВ кои ги спроведуваат граѓанските организации.

Дополнително, Акцискиот план за Стратегијата за соработка на владата со граѓанскиот сектор, 2022-2024 предвидува следните активности :

28.2 Воспоставување на функционален и долгорочен механизам за финансирање на активностите од Програмата за заштита на населението од ХИВ кои ги спроведуваат граѓанските организации, Активност 2 - Изготвени предлог решенија за подготовка, измени и/или дополнувања во релевантните закони и подзаконски акти и процедури за да се воспостави функционален и одржлив механизам на долг рок за финансирање на граѓанските организации.

Предлог промена: Во законот за здравствена заштита потребно е да се препознаат граѓанските организации или здруженија како ентитети коишто ќе раководат програми и нудат услуги од посебно значење за јавното здравје помеѓу клучни популации засегнати од определена здравствена состојба, вклучително и нудење на услуги за превенција на ХИВ и сексуално преносливи инфекции и услуги од областа на сексуалното и репродуктивното здравје: скрининг за ХИВ, услуги за намалување на штетите од употреба на дрога, тестирање и третман на сексуално преносливи инфекции, гинеколошки и дерматолошки услуги.

- Од нормативен аспект, Законот за здравствена заштита (333) дава можност за здруженијата да вршат дејност во областа на јавното здравје, иако не е експлицитно наведено кои функции можат да ги вршат организациите:

Член 46

(2) За вршење на дејноста во областа на јавното здравје, здравствените установи соработуваат со установите за јавно здравје, општините, односно градот Скопје, воспитно-образовните установи, установите за социјална заштита, здруженијата и фондациите и работодавачите.

Член 109

(3) Здруженијата на граѓани можат да спроведуваат одредени мерки од превентивната здравствена заштита за одредени групи на население.

- Во однос на постапката за издавање дозвола, согласност или одлука за самостојно вршење на работи од здравствена заштита, предлог 333 е дециден (член 28, став 1):

Член 28

(1) Здравствената дејност во мрежата, што ја обезбедува и организира Република Македонија, се состои од јавни здравствени установи и приватни здравствени установи кои вршат здравствена дејност врз основа на лиценцата за вршење на дејност (во натамошниот текст: носители на лиценца), под еднакви услови и кои се вклучуваат во интегриран здравствен информатички систем согласно со прописите за евиденциите од областа на здравството.

Овој член од 333 не е сеопфатен и не ги предвидува превентивните и нездравствените услуги кои се обезбедуваат како дел од здравствениот систем; меѓу нив се и услугите утврдени со програмата за заштита на населението од ХИВ-инфекција, и во кои како имплементатори се вбројуваат граѓанските организации. Оттука, за признавање и препознавање на услугите кои тековно ги обезбедуваат граѓанските организации и се финансираат од Министерството за здравство, а во контекст на обезбедување одржливост на нивната достапност за целните групи и во иднина, неопходно е да се предвидат законски измени на овој член, односно негова ревизија и/или дополнување.

Образложение:

Член 46

Членот 46 ја уредува соработката на здравствените установи со другите правни ентитети, меѓу кои и здруженијата. Сепак, тој не нуди решение на постоечката потреба која треба да ја реди законот.

Член 109:

Член 109 ги препознава здруженијата како ентитети кои може да спроведуваат одредени мерки за одредени групи население.

Единствено зборот „превентивната“ може да делува ограничувачки, имајќи ги предвид сетот на услуги кои се веќе воспоставени во дел од сервисите на здруженијата како што е на пример - гинеколошките услуги и услугите за дијагноза и третман на сексуално преносливи инфекции, кои се нудат преку мобилната гинеколошка амбуланта на Здружението ХЕРА. Иако имаат превентивен карактер во контекст на спречување на ХИВ и унапредување на репродуктивното здравје, сепак целиот сет на услуги не спаѓа во превентивна здравствена заштита и има и куративен карактер.

Истото се однесува и на услугите од областа на намалување на штети од употреба на дроги, на пример размена на опрема за инјектирање претставува превентивна активност, но базичен третман на рани од долготрајно или неправилно инјектирање претставува намалување на штети од употребата на дроги, која

активност е многу важна за крајните корисници и е дел од услугите кои ги даваат организациите кои работат на намалување на штети повеќе од 20 години.

Исто така, членот препознава само мерки, но не и активности (во самите превентивни програми, а конкретно и во Програмата за заштита на населението од ХИВ-инфекција, здруженијата се препознаени како извршители на мерки и активности).

Во овој член има потреба од допрецизирање за да се даде законска основа за подзаконски акти кои би го прецизирале вклучувањето на здруженијата како извршители на мерки и активности од областа на здравствената заштита.

За таа цел предлагаме измена и дополнување на Член 109 (3) и додавање (4), според предлог решение од Работната група за функционален и долгорочен механизам за финансирање на активностите од Програмата за заштита на населението од ХИВ-инфекција во Република Македонија наменети за клучните популации засегнати од ХИВ, претставени и одобрени од Министерот за здравство во февруари 2019 година.

Член 109

(3) Здруженијата може да спроведуваат одредени мерки и активности од областа на здравствената заштита од посебно значење за јавното здравје во Република Северна Македонија за одредени групи население.

(4) Поблиските услови за спроведувањето на одредени мерки и активности од областа на здравствената заштита од страна на здруженијата, ќе ги определи Министерот за здравство со подзаконски акт.

Очекувани влијанија: (Кои се очекуваните влијанија од предлог-иницијативата)

- Оваа иницијатива конечно законски ќе ја регулира вклученоста на граѓанските организации во имплементацијата на програми од областа на јавното здравство во групи во особен ризик којашто во практика се случува изминалите 20 години, од коишто веќе седум години преку буџетот на Министерство за здравство и 13 години преку меѓународна финансиска поддршка.

Финансиски импликации: (Дали предлог-иницијативата предизвикува финансиски импликации? Ако има, дали потребните средства се обезбедени и од кои извори?)

- Оваа иницијатива не предизвикува финансиски импликации, затоа што со истата само ги препознава односно законски регулира вклученоста на граѓанските организации во имплементација на програми и активности од областа на јавното здравство којашто во практика се случува повеќе од една деценија преку Програмата за ХИВ на Министерството за здравство.

Прилози (со наведување на авторот на документот):

Заедно посилни, 2017. *Можности и предлози за обезбедување одржливост на активностите поддржани од Глобалниот фонд во Република Македонија*, Краток осврт за носители на одлуки, достапен на: <https://hera.org.mk/hiv-moznosti-predlozi-odzlivost-preventivni-programi/>

ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, 2017. *Напредокот кон национално финансирање на програмите за заштита од ХИВ во Република Македонија*, Анализа на процесот на транзиција од донаторска поддршка кон финансирање преку Буџетот на Република Македонија на националната програма за ХИВ, достапна на: <https://hera.org.mk/nacionalniot-odgovor-na-hiv-i-ulogata-na-finansiskata-pomosh-od-globalniot-fond/> (Автор: Андреј Сених)

ХЕРА - Асоцијација за здравствена едукација и истражување, 2015. *Проценка на капацитетите на граѓанските организации коишто спроведуваат програми за ХИВ поддржани од глобалниот фонд за борба против ХИВ, Туберкулоза и маларија*, Информативна карта за донесувачи на одлуки, достапна на: <http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2015/12/Informativna-karta-procenka-na-kapaciteti-HIV-organizacii.pdf> (Авторка: Елизабета Божиноска)

Влада на Република Македонија, 2022. *Акциски план за Стратегија за соработка на владата со граѓанскиот сектор, 2022-2024*, достапен на: <https://nvosorabotka.gov.mk/sites/default/files/Strategija%20usvoena%2028%2012%202021.pdf>

ХЕРА. 2015. *Расположливост на услугите за сексуално и репродуктивно здравје и за ХИВ и пристапот до нив за младите од клучните популации засегнати од ХИВ*, Извештај од консултативниот процес спроведен преку мали групни дискусии со младите од клучните популации, достапен на: <http://hera.org.mk/wp-content/uploads/2017/01/Izveshtaj-od-konsultativniot-process-so-mladite-od-klucni-populacii.pdf> (Автори: Елизабета Божиноска и Андреј Сених)

ХОПС. 2019. *Можности за финансирање на програмите за зависности кои ги спроведуваат граѓанските организации од акцизите за етил алкохол, пиво и цигари*, Извештај од спроведен мониторинг на буџетот за самофинансирачки активности на Министерство за здравство за 2017 година, достапно на: <https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2019/08/HOPS-AKCIZI-FINAL-ZA-web.pdf> (Автор: Дарко Антик)

ХОПС. 2018. *Обезбедување на одржливост на програмите за намалување на штети преку буџетот на Република Македонија*, достапно на: <https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2018/03/Obezbeduvanje-ordzlivost-na-programite-za-namaluvanje-na-steti.pdf> (Автор: Дарко Антик)

ХОПС. 2016. Анализа на активностите и на буџетите на програмите за поддршка на сексуалните работници, <https://hops.org.mk/wp-content/uploads/2017/03/Analiza-na-budgetite-poddraska-na-SR-vo-RM-prefinal.pdf> (Автори: Вања Димитриевски, Воскре Наумоска Илиева)

Потпис на застапникот

20.09.2024 година

